

ság titka címet viselő írásban. Rögvest megkapja a kíméletlen, szigorú választ a „szeretett lénytől”: folyton-folyvást csak önmagára gondol. A boldogságról mindenkinek van elképzelése. Csak az egyező elképzelések ritkák, mint a fehér holló. Egyébként a boldogságról nem célszerű írni, mert puffogó frázisként értékelik a legtöbben. Ferdinandy azonban mégis ír róla, sőt, két és fél oldalon megfejtí a boldogság titkát. Persze, csak úgy, hogy minden mondatához az olvasó is hozzágondol egyet, kettőt, hármat... És minden ember mást fűzne hozzá.

A könyv második egysége már a cikluscímekben elárulja, mit kínál: a második rész a *Forgácsok* címet, a legvégső pedig a *Dolgozatok* címet viseli. Előbbiben rövid, éles vágások találhatók, amelyek lehántják a valóság feleslegeit, maguk után hagyva sejtéseket, titkokat, kérdéseket. Afféle kompozíció ez, mint a pointillizmus francia festőinek apró színpöttyei egymás mellé helyezve. A színes karneválból szabályos alakzatok születnek: ember, nap, tenger, sziget, kutya. Egy Georges Seurat nevű francia piktor, aki „pontozó” stílusban festett, hatvanegy vázlatot készített, amelyekből végül is megalkotta élete fő művét: a *Vásárnap délután a Grande Jatte szigetén* című képet. Igazán csodálatos mű. Talán, Ferdinandy rövid-prózáját olvasva nem véletlen jutott eszembe ez a Seurat...

(Ferdinandy György: *Könyv a világ végén, Magyar Napló, Budapest, 2020*)

Stanczik-Starecz Ervin

„Ahová behúzódnak az élőlények a múltat könnyebben elviselni”

A kötet utószavából megtudható, hogy a Szurdokok (*Klisurine*) című kötet eredetileg 2002-ben jelent meg eredeti nyelven. A szerb kiadás borítóján látható hiányos fogazatú nőalak áll, a tökéletesség és a hiány jelképeként, a tökéletességet, idillt megzavaró, megbontó elemként. „What a perfect day it was... But... something was missing.” Orcsik Roland szavaiban közvetíti, hogy „akik miután kialakították a rájuk jellemző, mással össze nem hasonlítható stílusukat, lényegében nem változtatnak többé a poétikájukon.” (*A nevetés kalapácsa* utószó). Vladimir Kopicl verseit Lenkes László fordításában olvashatjuk, Kiss Natália képeivel kísérve.

A ma Újvidéken élő Vladimir Kopicl is sajátos világot tár elénk. Az ember egyszerre történeti valóságában, és annak ismeretében, és egyszerre szimbolikus önmagában jelenik meg. „Kenyérmorzszák szikkadnak az asztalon... A hiányt nem ismerő világ úgy tárul ki, / mert rég megszereztük, hogy ne morzsolódjon el.” (*Morzszák*). Az ember a hídon megjelenő hangyák szimbolikus párhuzama is. A „saját átmenet” és a híd összefüggések jelentős. A péterváradhi híd jelképe jelenik meg, amire *A nevetés kalapácsa* című utószóban is történik utalás. A hangyák, mintha más emberek lenné-

nek, szemlélőként is jelen vannak a lírai én életében. A kopicli világ szavainak olvasata, értelmezése izgalmas nyelvtani adottságot rejt, „amely lehullik az égből, s gyógyítja magát, / de nem idővel, hanem azonnal: / értelemmel, ésszel, hallgatással.” (*Végtelenül*). Az amerikai expresszionizmus hatására „formai, fonetikai, szemiotikai, szemantikai szépirodalmi játék” alakul ki (*A nevetés kalapácsa*) Kopicl költészetében is.

Alapvetően az ember helyzetére fókuszálva a háborús helyzet, traumát okozó elemek is felmerülnek. Az ember alakulásának, átmenetállapotának része a generációs átmenet megfogalmazása is, a gyereknemzés, az utód létrehozásának gondolata (*Híd*). Az *utolsónak lenni* kérdése, helyzete és a (mindenkori és a saját) történetek folytatása, az emlékezés és emlékezet állása, továbbadása központi helyre kerül. Itt lényeges a saját érték meghatározása, mint emberi érték, individuális értékrendszer (*Ar*). „Mindegy, legalább megmértem. Most már eladható vagyok.” (*Ar*). A test megbélyegzése, beárazása, megmérése, lélekmérése itt a világ és az ország, a saját élet viszonyaiban kap teret. A lélek levegővételnyi jelenség, „belélegzi az ajtó” (*Pogo*) könnyedén, és a mellkasán is mélyen ott van (*Határ*). A test és a testiség különleges helyet kap. Szexuális utalásai egyszerre tartják és taszítják a közelséget, az intimitást (*Határ*, *Abdominális [csillagok II.]*). A mentális leépülés, a mentális roncsolódás szürreális vonásai, megjelenése alátámasztja a világban való lét kibillentségét (*Pogó*). A három együttes hatása, mely egyszerre célozza a fizikai, érzelmi és pszichikai vázat, mind a háború adta traumaképződéssel áll összefüggésben. Kopicl szigorúan hangsúlyozza, ő csak szemlélő, megfigyelő ebben a „játékban”. Halálát megtűri maga mellett, ha eljön az ideje. „Seb nélküli test” (*Határ*) szeretne maradni.

Kötetének egy halmazát képezi, a fentiekkel összefüggésben, de ettől függetlenül is, mementóként, negatív ikonként felmutatva, kezelve a német kultúra, melyet ironikusan használ és ábrázol Kopicl. Az ideológiai és a háborús helyzet adta sérülések, keserűség, a népirtás és az ember értékének meghatározása fontos pont itt, hasonlóan az *Ar* című versben megfogalmazottakhoz. Kopicl ironikusan, joggal ironikusan rajzolja meg a náci Németország képeit, és szándéka szerint hasonlítja össze, rendeli hozzá a közvetlenül, egyénileg megélt háborús tapasztalat mellé. Mintha az entartete kunst részeként ábrázolná a „jelentéktelen” führer képzeletbeli alakját. Mellérendeli Ciccio linát, Gilles Deleuze alakját, New Yorkot, a strukturalizmust, Berlint (*Óbor*), a szimbolikus formában megjelenő szvasztikát, a Dávid-csillagot, mintha mintázatok lennének egy lepke szárnyán (*Szárnyak*). A szövegépítésben szinte közönyös természetességgel jelenik meg Dachau, Auschwitz, olyan helyekként, amelyek már nem csak városok, földrajzi pontok, hanem asszociációkkal, vizuális tartalmakkal felruházott jelek. „Ott nőnek fel a fiaim, hát nem csodálatos?... Az új férj Adolf, az apja Hermann, a bátyja Heinrich” (*Szárnyak*). Kopicl a jelen-

ben, a mában megélt szerepeket, helyzeteket helyezi az undorral, negatív értelmű öntudattal és büszkeséggel átszótt élethelyzetekbe. A ma embere ugyanolyan, mint a múlt embere – görgeti ideológiai örökségét. A lepkék rajzok, mintázatuk elengedhetetlenül hasonlít, emlékeztet, hordoz. „A németek szeretnek a rovarokról olvasni” (*Szárnyak*). Az entartete kunstnak megfelelő képi megjelenítés cementdombokban, utcasarkokban, távolodó árnyakban, zűrzavarban, terek, városok albert speeri körvonalaiiban jelenik meg (*A rutin dicsérete: betontanz*). Ember és tere, ember és környezete alakítja az elidegenedés egyre nagyobb fokát.

Ennek kapcsán sugallja, hogy a zsidóság (mégis) jelen van a világban. A kibuc (*Szárnyak*) és ezzel Izrael megjelenítése adódó szimbolikus párhuzam. Innen keletkezik a következő gondolat, „megóvni az élőt, hogy ne szóródjon szét” (*Szurdokok*), mely a diaszpórára utalás, majd egy újabb többes értelmű kép következik: „Két kőfal figyeli egymást, sosem válhatnak egygé, / miközben fogalmuk sincs, mit jelent az állandóság, / ez a súlyos szó, hogy hasadás és a név – szurdokok” (*Szurdokok*).

A német vonal további (fel)forgatása folytatódik. A germán és német kultúra nagyjait, mitológiai alakjait állítja egymás mellé, mintha matematikai sorozat lenne, benne (talán) egy oda nem illő elemmel, kakukktojással, vagy úgy is mondhatnánk, a sok fehér golyó között az egyetlen szürke: Lorelei, Goethe, Novalis, Nietzsche, Speer, Holderlin. A közbeékelte név azonban kitörölhetetlen, a városok neveihez hasonlóan, az egybeforrt kulturális és történelmi-történelmi asszociációt tárja elénk, ahogyan a Vezérhez közvetlenül hozzátartozó alak is, Leni [Riefenstahl], aki Albert Speer és az építészet összekapcsolódásához hasonlóan a filmművészethez csatlakozik asszociatív módon. Kopicl azonban világosan elkülöníti a német kultúra valódi fénykorát a második világháború korszakától, a „padlás” (*Németország*) lévőket a jelenkoriaktól: „örök, élő víz, / amely nem folyik el már, soha többé semerre.” (*Németország*). Az emlékezeti kettősséget kénytelen számon tartani.

Az ismeretlen faj csontjai, melyeket a kedvencek temetőjében találtak meg (*Alsó fény*), nem állati csont. Az élő állatokkal pedig az emberek, jól megvannak, „e csendes táj zavaros” szépségében, „amelyben semmi sem változik, sem akarat által, sem nélküle” (*Alsó fény*). A természethez való viszonya különleges (*A ház előtt és mögött*). „Nem hiányzik semmi, mert nem is létezik semmi... Itt csendesek és áttetszők vagyunk a transzparencia övezetében, / ahol beszürkül a fa, mihelyt megközelíted.” A természettel való kapcsolat kiforrottsága, mélysége azt a fázist tükrözi, ahol az ember visszatérni akar (de nem a múltja felé, hanem) a valódi gyökereihez, a természethez. „Ez most nem a megfelelő pillanat, most nem fogom zavarni, / de mihelyt leszáll az éj, közelebből megnézem.” (*Egy vers neked*).

Az utószóban is szóba hozott humor megjelenése érdekes képekben és verbális játékban jelenik meg. „Már három napja pók nélkül bolyongok,

Ophelia, / legalább te lenyeltél néhányat, mielőtt vízbe fúltál?” (*Ellenőrizve a hálón*). Ez a cím nyilvánvaló utalás a világhálón való ellenőrzésre. Mit, hogyan, mikor és miért tudhatnak meg rólunk a digitális pókok, adatainkkal mit kezdenek, és visszautalva a beárazott emberek mibenlétére (*Ár*), identitásunkkal mit kezdenek. Mennyit falnak fel belőlünk – mennyit a testből és mennyit a lélekből, sugallja a költő. Mindannyiunk fekete özvegyei lesnek, harapnak, várják a megfelelő pillanatot, olykor viszont mi magunk nyeljük őket le: „Évente tizenkét darab pókot nyel le” alvás közben, köztudottan, az ember. Akárhogy is, mászkálnak és „átszönek mindent” – fogalmaz Kopicl.

Ugyanakkor, „történeteink jelentéktelenek a fajok párbeszédében” (*Ellenőrizve a hálón*). Itt visszatér Kopicl a kisimuló világhoz, kisimuló élethez. Miért is születnek történetek – általában. Ha már a „ló teljesen kikészült”, amikor tudomást szerzett róla, hogy „*általában nyolc lába van*” (*Általában*). A jelentéktelenség, az általánosság leredukálja az érzelmeiket. „*Vigyék haza az ő általábanjukat, és legyenek vele boldogok... / Nem érdekel... / Rosszul vagyok ettől / lesz ahogy lesz, mint általában*”, fogalmaz, és közben „általában oda van láncolva / az íróasztal ahhoz, mind a négy lábával” (*Általában*). Az ember közben a hangya, mely figyel, és amelyet megfigyelnek, és emellett „növendék százlábu” is (*Általában*). Ember és természet, ember és állat furcsa összealakuláson megy keresztül, mely egyszerre biológiai és intellektuális folyamat.

Lét és nemlét, emlék és valóság mind egy leredukálódó, egységesülő, tartalmaitól lassan megváló, megtisztuló létsíkká módosul. Ami érdekes mégis, az ösvény, melyen a pulyka járt nemrég (*Cold turkey*), és a fekete rigó hangja, melytől „kitágul a táj” (*A színpad: fekete rigó*). Ezt a könnyedebb hangvételt képviselik azok a jelenetek, amelyek az életet, a minden napokat tükrözik, kik és hogyan utaznak, élnek társasági életet, hogyan vannak egymással a barátok. Ebben az emberek közötti viszony(lat)ban jelenik meg a hiány is (*Észak: egy északi lány*). Tárgyak és más emberek hiánya, a senki, semmi és a nincs határai és határtalansága, amely egybemosódik (*Gond, Végtelenül*). A „láb” elindul létrehozni magának egy újabb világot. Ez a láb tartozhat emberhez, állathoz, ismeretlen fajhoz.

Kopicl világának meghatározó vonása a percepcionalitás. Az odafigyelés, a letisztultság, a világtól távolmaradás eszközeként megjelenő érzékszervekkel (együtt)élés. „Fülek, sírjatok, és ne figyeljetek a teli szemek beszédét, / hogy még ne hallja a száj.” (*Téli táj, kép nélkül*). Ebben az érzékiségben – mely egyszerre a testi és az érzékszervi érzékiség – minden töredékes, lassan fogyatkozó emlékképek halmaza. A hiányt, történetet az idő is megfoltozza, de erősíti az elidegenedést, és a töredékességet. „Voltaképpen valaki beszél róla, de ez a valaki névtelen, / erről a hajszálvékony, homályos határsávról, amely elválasztja a testről az időt” (*Név*). Mind a történelmi események, mind az egyéni történetek a maguk hely-

zetében fakulnak, alakulnak. Az érzékelés fokozatokban létezik, majd ugyanígy halványodik ki az emberi tudatból¹.

(Vladimir Kopicl: *Szurdokok, Fórum, Újvidék, 2019*)

Hörcher Eszter

Diszkordáns emlékezet

Buvári Tamás tavalyi évben megjelent regényében az egyik nagy területet a jelennek és a jövőnek a kapcsolódási pontjaként említett természettudományos, orvosi, orvostikai, orvostani, ginekológiai vonatkozású jegyek. A gyengéd születéstől az epigenetika rejtelmeiig vezet be egy érdekes és elgondolkodtató világba, melyben még az a sugallat is fennáll, hogy maga Johann vagy az ikertestvére sem egészen *igazi* emberek, vagy hogy nem történt-e valamilyen beavatkozás, utalva a viperamarás fizikai következménye nélküli (149) állapotra, melyhez nem érkezett sürgősségi ellátás. Az ikertestvér jelenléte, eleve az iker-ség, mint különleges genetikai helyzet többféleképpen megragadható helyzet. Buvári inkább a különbségekre fekteti a hangsúlyt, mennyire más a két egyforma ember, a fizikum, a mentalitás, a tanuláshoz, élethez való hozzáállás tekintetében. Mégis, az ízlés, a külső megjelenésben látható azonosságok, a közös szokások, viselkedés jegyei, alátámasztják az egypetējűség alapvetéseit. „S igazán valensek-e azok a gének, amelyek például Simandl nagyapjuktól eredtek...?” (180). Az antropocén világot tükrözi, hogy Buvári nem véletlenül fogalmazza meg a genetikai adottságoknak, a gének lényegét.

Ehhez a területhez olyan eszközök, használati tárgyak vagy élelmi-szerek, jelennek meg, melyek a (képzeltbeli) jövőkép mindennapos részei. Ilyenek többek között a téranimációs biblia, az úrsütemény, vagy a biodinamikus úton termesztett gyümölcsök. Több olyan utalás és megfogalmazás van, amelyek az emberiséget fenyegető vonatkozásúak, mint a karanténba kényszerítés vagy egy „idegen kór” megjelenése. A mesterséges emberek létrehozásának ötletével egyre szívesebben eljátszó társadalmi csoportok jelenléte, a túlnépesedés, a fajok kihalása, a mágneses tér gyengülése, a Föld polaritásváltozása szintén fontos felsorolás és ráutalás, vagy éppen a kettészakadó Európa említése, mely által létrejön két különálló közösség, ahol Németország és Magyarország az elbeszélő csoportosításában egy kategóriába kerül.

A tudomány területén a jelenhez köthető a gyöngéd születés, mely központi helyen álló fogalom Buvári szövegében. Frederick Leboyer francia professzor találmánya, melyet a szerző is átvesz, és főhőse, Johann

1 „Mert létünk lényege manapság vékony jégre futott”. Juhani PALLASMAA: *A bőr szemei*, Építészet és érzékek. Typotex, Budapest, 2018